

KRŠĆANSKI ODGOJ DJECE I MLADIH*

Primljeno:
16. 10. 2006.

Pregledni
članak

UDK 253-052-
-053.2/.6

RAFEL GASOL

Salesians

Plaça d'Artós, 4

08017 Barcelona, Španjolska

Sažetak

Razmišljajući o suvremenom pastoralu djece i mladih, autor analizira današnju situaciju. Pritom ustanovljuje kako više ne postoji samo jedan, nego raznoliki i višestruki pastoral djece i mladih.

Europa je uvelike raskršćanjena. Mladi traže religioznost, ali zaziru od institucionalne dimenzije religioznosti. Klasična religiozna socijalizacija je u krizi. Temeljni cilj pastoral mladih je humanizacija, a njezin savršeni model je Isus Krist. Valja poći od stvarnosti, koračati s mladima i pomoći im da postanu integralne i globalne osobe koje u sebi skladno razvijaju i prihvaćaju duh, dušu i tijelo.

Treba razraditi raznolike planove pastoral mladih, prilagođene početnoj situaciji pojedine mlade osobe. Važne točke toga plana jesu: kršćanska zajednica kao uporište, obitelj kao prirodno mjesto odgoja, trajna formacija animatora i odgovarajuća metoda. Razrađeni put mladima predlaže: izrazi se, upitaj se, izaberi i odgovori. Pritom se poštiva svaka osoba. Pomaže joj se da cijeni i njeguje svoj osobni unutarnji život i duhovnost. Naravno, nisu svi mladi jednaki. Stoga suvremeni pastoral mladih poštuje sve mlade i pristupa ne samo mladima koji su zainteresirani i žele angažirano živjeti svoje kršćanstvo, nego i onima koji su na rubu ili su daleko.

Ključne riječi: *kršćanski odgoj djece i mladih, pastoral djece i mladih, odgoj za unutarnjost, odgoj mladih u vjeri*

Ovdje obrazlažem prijedlog za djelatno promišljanje o pastoralu djece i mladih. Polazim od uvjerenja da prisutnost Crkve među djecom i mladima treba biti sve pluralističnija i raznolikija, polazeći od konkretnih situacija u kojima se djeca i mladi nalaze.

Uvjeren sam da su kršćanska zajednica i konkretan život djece i mladih »teološka mjesta« za slušanje i shvaćanje neposredne Božje riječi, kao i za najprikladniji crkveni odgovor koji valja dati u ovom povijesnom trenutku. Mladi su prigoda za planiranje našega pastoral a.

1. PASTORAL DJECE I MLADIH: ODAKLE DOLAZIMO I GDJE SE SUSREĆEMO

Nije jednostavno ukratko definirati što znači evangelizirati. Prisjetimo se izričaja Taragonskog provincijalnog sabora: »Evangelizirati znači otkriti u srcu svake žene i svakog muškarca djelovanje i toplinu Duha;

* Naslov izvornika: *La formación cristiana de los niños/as y jóvenes*, u: »Misión joven« 46(2006)356, 29-32+49-60.

to znači ustanoviti prikladna posredovanja kako bi se jednostavne osobe, a još više oni koji su ožalošćeni, mogli susresti s Bogom. Evangelizirati znači pomoći obnoviti iskustvo Boga mnogih koji su se udaljili, iskustvo koje je blisko povezano s ljubavlju prema braći kao i s onim veoma vrijednim opredjeljenjem za siromašne i za pravdu koje je obilježavalo Isusa Mesiju.«¹

U potrazi za definicijom pastoralna pri-sjetit ćemo se izričaja španjolskih biskupa, koji ističu da je to »svaka prisutnost i skup djelovanja pomoću kojih Crkva mladima pomaže da se pitaju o smislu svoga života i da ga otkriju, da otkriju i usvoje čast i prijeku potrebu da budu kršćani, predlaže im različite mogućnosti da žive kršćanski poziv u Crkvi i u društvu, bodri ih i prati u svim nastojanjima oko izgradnje Kraljevstva«².

Proživjeli smo klasične modele pristupa mladima:

- *Katekumenalni* model: zahvaljujući obiteljima, školi, katehezi.
- *Pastoralni* model: pomoću praćenja i kreativnih inicijativa za adolescente i mlade u njihovom potpunom prijelazu u odrasli kršćanski život.
- *Misijski* model: za pristup onima koji su vani.

Možemo ustvrditi da *katekumenalni* model ne služi za pristup većini mladih; *pastoralni* model valja iznova smjestiti u naš plurikulturalni i međureligijski svijet; *misijski* model postao je prvenstveni model: nalazimo se u misijskoj zemlji. Valja razmišljati o prvoj evangelizaciji među djecom i mladima, među obiteljima. To uključuje i one koji, sudjelujući u crkvenim slavljenjima, nisu bili uvedeni u iskustveno doživljavanje osobnog susreta s Isusom Kristom. Ujedno podsjećam da je naša Crkva usvojila prvenstveno opredjeljenje za pastoral mladih.³ Ne polazimo od ništice i upućeni smo prema drugom mjestu.

1.1. *Komu se obraćamo?*

Više ne postoji jedan pastoral djece i mladih. Nametnula se raznolikost. Sve je teže sastaviti popis svih oblika pastoralna. Nužno je stvarati vrlo raznolike projekte. Donedavni priručnici razvojne psihologije, od temeljne važnosti za pastoral i za odgoj u vjeri, više nisu uporabljivi.

Odgada se prijelaz u svijet odraslih (na crkvenom području također); neposrednost odgovora otežava postojane odgovore i životne odluke; modeli života, vođa, uzornih odraslih su nepouzdana: zbrka uloga, sukob autoriteta u predstavljanju životnih vrednota; u porastu je življenje beskompromisne seksualnosti, bez afektivnosti, s novim zdravstvenim i ludičkim, ali ne i moralnim i religioznim govorom. Uočava se polovična ili potpuna nepismenost religiozne socijalizacije, religiozne kulture, kršćanske kulture uz težnju prema religioznosti po izboru (*à la carte*) koja ne mijenja životnu istinu niti na nju utječe.

Važna je činjenica: situacija adolescencata i odraslih je poput ledene sante situacije odraslih stare raskršćanjene i kulturno pripravljen Europe – raširena duhovnost ali slaba dubina; strogo osobni projekt bez dogmi, eklektičan, rezerviran za privatno područje neutjelovljene povijesti. Umjesto poruke Kraljevstva, prevladavaju sastavnice koje zanimaju vladajući ekonomski sustav: *moć* (vrednota i nadmoć pojedinca nad svim onim što ih okružuje) i *novac* (materijaliziranje vrednota). Još jedna činjenica. Usprkos raznolikosti, mladi pokazuju i neke zajedničke sastavnice: potre-

¹ CPT, 1d.

² LV ASAMBLEA PLENARIA DE LA CONFERENCIA EPISCOPAL ESPAÑOLA, *Orientaciones pastorales sobre pastoral de juventud* (18-23. studenoga 1991).

³ CPT, 26-28.

bu za susretom s identitetom, traganje za pripadnošću i za smislom.

1.2. *Kome se obraćamo?*

Malobrojnim: većinom djeci, manje preadolescentima, nekim adolescentima, rijetkim mladima. Dovoljno je pogledati naše okruženje. Razmotrimo i rasprave o religioznosti. Statistike ne kažu sve, ali nam ukazuju na to da ništa ne funkcionira kao prije, iako se više od pola adolescenata i mladih od 15 do 29 godina smatra »vjernicima kršćanima«. Kad je riječ o mladima, govori se o traženju religioznosti i o zaziranju od institucionalne dimenzije svega religioznoga: religiju i vjeru obratili su u humanističko i autonomno kršćanstvo.

1.2.1. *Oni koji su ostali*

Neki su tu »privremeno«, »u prolazu«: u trenucima društveno priznate socijalizacije ili povezivanja sa školskim trenucima ili pokretima koji su poznati u razdoblju školovanja.

Neki traže društveno-čuvstveno i slavljeničko zadovoljstvo. Prisjetimo se važnosti čuvstvenih iskustava, posebice u adolescenciji.

Neki su *ravnodušni*, oni su tu stalno. Rasli su »u kući« otkad su kao djeca pohađali katehetske susrete. Sad su katehete, animatori, dragovoljni suradnici u onome što je potrebno, s ulogom odrasloga (često, povremeno)... Neki ponekad pokazuju »sindrom starijega sina« iz Isusove prisposode.

Mladi useljenici, posebice Latinoamerikanci, traže religioznost mjesta svoga podrijetla i toplinu zajednice u kojoj će moći izraziti svoju vjeru. Nameće se promjena mentaliteta, metanoja: »od onih koji su bez uloge« do »braće u vjeri«.

Neki mladi imaju zadovoljavajuće vjersko iskustvo. Prema ispitivanjima, to su oni čiji se život temelji na više pozitivnih čimbenika, kao što su razina sreće, etike i

vrednota, društveni kompromis, sudjelovanje u radu udruga.

1.2.2. *Oni koji su na putu*

Oni koračaju bez sukoba... Vrijeme provode kod župnika, pokreta, kateheta, re-dovnica... te se ne pitaju za vlastite interese. Tu je još nešto važnije. Nikada nisu osjetili kao svoje vlastito iskustvo vjere i nisu naučili pounutarnjiti djetinje religiozno iskustvo vjere.

Koračaju, a da nisu susreli dovoljno privlačne uzore odraslih u vjeri koji bi se mogli nadmetati s novim socijalizacijskim čimbenicima: televizijom, ulicom, glazbom, noćnim zabavama. Ostaju u Crkvi, kao oni koji su tu, nisu ni na kakvom dobitku... Štoviše, hrana i materijal za razvoj vjere nalaze se u području kulturalnog trošenja, bilo u filmu, glazbi ili književnosti.

Koračaju, a da nisu svjesni da »koračaju«. Udaljavaju se bez borbe. Oni već vjeruju u »nešto« odabrano, nešto što ne mijenja njihovo ponašanje, njihove vrednote, njihov izbor. To im služi, to svakako, za trenutke krize jer im pomaže da sami sebe utješe. Crkveno iskustvo koje imaju – npr. pastoral sakramenata – nije im pomoglo da oblikuju osobni identitet.

1.2.3. *Hoće li se promijeniti?*

Možda će se oženiti? Hoće li krstiti svoju djecu? Zatražiti crkveni sprovod? Crkva će nastaviti hraniti izbljedjelu želju... Sociološki model.

Jedna važna činjenica: prema rasprava-ma o religioznosti, mladi se nisu udaljili od duhovnoga. Bog, ili onaj koji je povezan s »božanskim«, nije mrtav. Ono što se događa jest da se više ne živi na kršćanski način, nego u skladu s malim ili velikim obrednim trenucima ili zamjenskim religijama. To se događa zbog neuspjeha religiozne socijalizacije.

U tako složenoj situaciji postavlja se pitanje: trebamo li nešto promijeniti kako bi djeca, adolescenti i mladi poželjeli slijediti Isusa Krista? Trebamo li nešto promijeniti kako bismo kod djece i mladih potaknuli pitanje: kako danas evangelizirati naše društvo?

2. PRED PROMIJENJENIM FORMATIVNIM MODELOM

Mi koji pastoralno radimo s mladima vjernici smo koji priznajemo nezasluženi Božji zahvat koji je usmjeren prema susretu sa svakom osobom, Boga koji šalje Isusa Krista kao izričaj svoje ljubavi prema osobi u punini. Hod u vjeri svakog vjernika korjenito je povezan s otajstvom utjelovljenja, smrti i uskrsnuća Isusa Krista, a temelj mu je pashalno otajstvo.

2.1. *Temeljni kriteriji*

Naša velika ponuda u pastoralu mladih jest dar koji smo primili, a to je Isus Krist. Odatle stvaramo planove za razrađeni postupak kako bi svaka osoba mogla načiniti svoj plan osobnog i zajedničkog nasljedovanja. Za nas, pastoralne radnike, temeljni cilj pastorala mladih jest humanizacija. Čitajući kao vjernici Evanđelje, mi nudimo model humanosti u punini, a to je Isus Krist.

Nastojimo da svi mladi upoznaju Isusa Krista. Međutim, dopiremo tek do nekolicine. Potvrđujemo da nam je svatko važan: jer svako je dijete, svaki je mladi čovjek Božji dar za naš život i za naše poslanje. Oni su dar za Crkvu i za društvo, nisu naša svojina. Svojstveni i naravni hod pastoralna je odgojni rad u svakodnevicu.

Odustajemo zbog svoje slabosti: odgojitelj je onaj koji među mogućim planski razrađenim postupcima ukazuje na smjere u religioznoj pustinji koja ih okružuje.

To je pustinja koja ih lišava sigurnosti. Riječ je o pustinji kao mjestu iskušenja, jedno od kojih je nostalgija za prošlim vremenima u trenucima kad se osjeća pastoralna nemoć. To je pustinja koja odgojitelja potiče na iskustvo sina »u rukama majke«, oca »starijeg sina u kući«, dobrog pastira »koji ide u potragu za izgubljenom ovcu«.

U međuvremenu, nemojmo trošiti život na organiziranje »mnogovrsnih« pothvata i aktivnosti: *pastoral pounutarnjenja*. Nemojmo se boriti za »broj klijenata«: *pastoral manjine*. Ne trošimo svoj život na »količinu podijeljenih sakramenata«: *pastoral kakvoće*. Ne trošimo svoj život na umnažanje znanja, nego na *pastoral cjelovitog smisla života*.

I dalje vjerujemo da je »živa osoba slava Božja«! Živjeti za nas znači usvajati iskreno i usrdno: **smisao** (model života, smisao života), zahvaljujući nekim temeljnim čimbenicima primljenima od kršćanske zajednice; **prihvatanje** (polazeći od osobne situacije u kojoj se susrećemo!); **praćenje** (Emaus je paradigma susreta s Bogom polazeći od iskustva puta); **uvođenje** (u unutar-njost, u duhovnost, u molitvu, u kontemplaciju Boga Isusa Krista); **poosobljenje** (planski razrađen put uvođenja u kršćanstvo za svaku osobu!); **zajednicu** (polazeći od planiranja pastoralnog projekta zajednice, koji ne ovisi o prezbiteru koji je sada u službi, nego o stalnoj kršćanskoj zajednici koja je postala pastoralni djelatnik); i **zalaganje** (u djelatnoj kršćanskoj ljubavi, u ljubaznosti, u predanom djelovanju, u iskustvu djelovanja po milosti...).

Budimo pozorni na ustrajne zahtjeve današnjeg vremena: poći od stvarnosti, od opredjeljenja za »uvođenje u kršćanski život« većine djece i mladih, tj. od toga da ih se uvede u »svijet novih vrijednosti, odnosa, simbola i ponašanja, kriterija razboritosti, prosudbe i vrednovanja živo-

ta⁴; ići po cijelom svijetu, koračati s ljudima, suosjećati s pitanjima, sumnjama i razočaranjima, pronalaziti Božje milosrđe za svakoga pojedinoga i pripočavati ga; gledati uokolo, polaziti od konkretnih osoba, poput Isusa, koji dolazi izliječiti umorne i ožalošćene.

2.2. *Kršćanski odgoj djece i mladih*

Temeljna obilježja formacije su sljedeća:

- **Integralna, globalna⁵, sveukupne osobe** (ne samo razum: duh, duša i tijelo), povezujući vjeru i život, sadržaje i iskustvo, razumijevanje i osjećaje, djelovanje i razmišljanje, zajedništvo i poslanje, duhovnost i zalaganje, suprotstavljanje i uslužnost.
- Pripravlja jedinstveni **okvirni projekt** (uključuje razne elemente); usklađen (bez sukobljavanja postupaka, izbjegavajući sterilnu privrženost); postupan (sve je povezano i odgovara mogućnostima svake osobe).
- Uzima u obzir široku raznolikost osoba i **postupni proces** svake od njih; otvoreno podupire protagonizam svake pojedine osobe kao i činjenicu da nitko nikoga ne može zamijeniti u činu prihvaćanja Boga i pouzdanja u njega; priznaje da se Bogu ne pristupa ni iz čega, nego se subjektu pomaže da postane svjestan i da prihvati prisutnost koja mu je već darovana; prihvaća da *ne postoji* izravni odgoj vjere, nego prenošenje vjerskog nauka; ustanovljuje uobičajeni dinamizam prenošenja vjere, prijedlog, poosobljeno usvajanje, susret s Bogom živim.
- Rađa se iz **kršćanske zajednice**; iz sporazuma i zajedničke odluke o ciljevima, kriterijima i vrednotama; iz prvenstvenog angažiranja osoba i materijalnih mogućnosti; iz savjesne početne i cjeloživotne formacije djelatnika, posebice laika.

- Nudi razne **razrađene planove**. Prilagođuje ih početnoj situaciji osobe, njezinom konkretnom duhovnom iskustvu, a ne unaprijed utvrđenom stupnju. Nije toliko riječ o razrađenom planu hoda prema Bogu, nego u Bogu i od Boga, u skladu s polazištem i s obzirom na opredjeljenje za nasljedovanje Isusa Krista. U središtu je osoba u svojoj slobodi, osoba koju Bog zove i propituje posredstvom života... Prema tome, postoje različiti pristupi. Razrađeni planovi su konkretne primjene određenog projekta za određene i raznolike naslovnike i okruženja; izbjegavaju improvizacije (prikrivene riječju »spontanost«), klone se hitnih »sredstava« i izbjegavaju nepokretnost na zajedničkim »vječnim« mjestima; klone se individualizma, brzine i rascjepkanosti, a naglašavaju binome personalizacija-socijalizacija, orijentacija-postupnost, iskustvo-perspektiva budućnosti.

3. RAZLIČITE VRSTE RAZRAĐENOG PLANA

U kršćanskom odgoju djece i mladih zamišljam tri vrste razrađenih planova:

- Specifičan razrađen plan uvođenja u kršćanstvo za one koji žele slijediti Isusa Krista, postavljajući naglasak na osobno praćenje i zajedničarsko iskustvo onih koji su se *već* odgovorno opredijelili kao učenici; i uvođenja u kršćanstvo

⁴ A. DOMÈNECH, »Un proceso de evangelización en el mundo joven«, *Encuentro Diocesano de Animadores de Pastoral Juvenil*, Delegación Diocesana de Pastoral de Juventud. Arzobispado de Barcelona, 1999, str. 29.

⁵ Ističe ova četiri vida: *osobni identitet*: »život« svake osobe; *susret s Isusom Kristom*: središte formacije i rast vjere; *crkvena pripadnost*: prostor bratstva i slavlja; život kao *zvanje i služenje*: utjelovljena duhovnost koja rada bratstvom i preoblikuje svijet.

(poosobljenje vjere pomoću produbljenog iskustva molitve koja je postala uobičajena u svakodnevnom životu, suživot sa sakramentima, zalaganje u djelatnoj kršćanskoj ljubavi i solidarnosti, život kršćanske zajednice u kojoj se zajednički živi temeljno Isusovo iskustvo), s onima koji su u maloj mjeri poosobili svoj vjerski život;

- Specifičan razrađen plan traženja smisla vlastitoga života i
- Specifičan razrađen plan odgoja unutar-nosti i duhovnosti.

Za svaku osobu koja se približava nekoj crkvenoj prisutnosti, bez obzira je li nezainteresirana ili se protivi stvarnosti vjere, kao i ako nije sebi postavila pitanje o transcendenciji ili ima iskustva drugačija od kršćanskoga, ali se ipak opredijelila za Isusa Krista, uz kojega vezuje to opredjeljenje sa smislom života i duhovnosti. Dva razrađena plana za sve osobe pomažu im da dobiju smisao života i pomažu im da se povežu s duhovnošću, te im pritom nude mogućnost da se susretnu s Drugim.

3.1. *Razrađen plan za one koji žele nasljedovati Isusa Krista*

Riječ je o razrađenom odgojnom planu za one koji žele nasljedovati Isusa Krista. Taj plan daje posebno važno mjesto kršćanskom religioznom iskustvu, osobnom identitetu, opredjeljenju za pravdu i solidarnost.

3.1.1. *Kršćansko religiozno iskustvo*

Riječ je o tome da se u okruženju kršćanske zajednice po djelovanju Duha Svetoga živi susret s Kristom uskrsnulim koji nas vodi prema novom osobnom identitetu koji se očituje u stilu života obilježenom izlaskom iz samoga sebe. Iskustvo postoji »u vremenu« (život, osobna i društvena po-

vijest, postajanje, budućnost...) i u sakramentalnosti svijeta. Prema tome, potrebno je uvođenje u iskustvo otajstva utjelovljenoga Boga koji se očitovao u Isusu, što je još važnije zbog korjenitosti i nepredvidljivosti njegove ljubavi negoli zbog njena razumijevanja.

Taj susret s Kristom ostvaruje se više po raspoređenom prenošenju negoli po doktrinarnoj obavijesti i vodi prema duhovnosti koja ponovno uspostavlja središnje mjesto Isusa Krista kao osloboditeljsko iskustvo i iskustvo odnosa. Taj susret uči kontemplativnom motrenju te osobnoj i zajedničarskoj molitvi. Slavi i preoblikuje zemaljski život ne osuđujući nikoga zbog njegovih životnih pogleda; pomaže da se bude slobodna, kreativna i autonomna osoba; promiče samoostvarenje i potiče na angažman.

3.1.2. *Izgradnja osobnog identiteta*

Koliko je Bog, Otac Isusa i uskrsnuloga Krista dio tumačenja moje prošlosti (moja povijest), sadašnjosti (slika koju sada imam o sebi) i budućnosti (moji ideali). Taj osobni »kršćanski« identitet izgrađuje se sakupljanjem unutarnjih iskustava, pomoću praktičnog istraživanja i pomaganja da se odgovori na pitanje »Tko sam?« (duboki odnos s Ocem) i »Što ću učiniti sa svojim životom?« (revnost za Kraljevstvo, počevši od najslabijih).

Prije potrebe da se pronade identitet postoji prijedlog da se živi kao Božje dijete, otvoren za transcendenciju; prije traženja pripadnosti nalazi se ponuda kršćanske zajednice kao nov stil odnosa; prije traženja osjećaja nalazi se prijedlog Kraljevstva kao pokretač i obzorje vlastitoga života.⁶

⁶ Usp. G. BERRIAK, *Por un nuevo impulso de la pastoral con jóvenes. Plan estratégico 2005-2009. Delegación Diocesana de Pastoral con Jóvenes, Vitoria-Gazteiz.*

U pastoralnoj praksi prihvaća se polagani proces vlastitoga rasta (a prema tome i doktrinarnih pogrešaka i moralne heteroprakse) mladih koji se puno teže strukturiraju (u poznavanju njih samih, u izboru života, u strukturiranju želje i volje...). Prihvaća se zato što se vjeruje u iscjeliteljsku moć odnosa s Bogom koji oslobađa, pročišćava i osnažuje. Zbog toga se kao »dobre« prihvaćaju sve životne točke: sklonost traženju, relativizam, estetika, želja da se postavljaju pitanja, radost darivanja samoga sebe drugima makar prigodice kako bi se susreo vlastiti identitet.

3.1.3. *Opredjeljenje za pravdu i solidarnost*

Gdje me Bog, Isusov otac, šalje snagom svoga Duha da naviještam radosnu vijest siromasima, slobodu sužnjima, vid slijepima, slobodu potlačenima. Uspostavljena je godina milosti Gospodnje, po znakovima. To se opredjeljenje izgrađuje po iskustvima koja Raspetoga povezuju s raspetima: prema tome, ono što je važno nije da djelujem po svojoj moći, nego po susretima koji se preoblikuju u unutarnja iskustva pomoću kojih susrećem kršćanskoga Boga.

Izlazeći iz sebe samoga i iz vlastite zajednice, u službi siromaha, konkretni susret s drugim vjernicima i nevjernicima postaje stvarnost, sudjelujući u »katolicitetu« poziva na pranje nogu. Prihvaćanje društvene dimenzije vjere uključuje življenje protukulturalnosti pred konzumističkim životnim stilom koji nam nameće ekonomski sustav i slobode pred političkim opredjeljenjima koja nastoje kapitalizirati evanđelje.

Te tri temeljne sastavnice razrađenog plana moguće je raspoznati jedino ako se računa na pastoralne djelatnike, odgojitelje u vjeri, koji su spremni prethoditi, pratiti i slijediti djecu i mlade. Gdje pronaći te odgojitelje vjere? U kršćanskim zajedni-

cama, u obiteljima. Oni odgajaju u vjeri svojom osobnom i institucionalnom dosljednošću i zahvaljujući formaciji koja im daje identitet i komunikacijske resurse. Po mome mišljenju, ovo su četiri *neuralgične točke* koje omogućuju odgoj djece i mladih u vjeri:

- Kršćanska zajednica kao uporišna točka: trebamo stvoriti-animirati uporišne kršćanske zajednice, jer sociološko kršćanstvo, proizašlo iz društvenog okruženja, više nema budućnosti. Stoga se u kršćanskim zajednicama moramo usredotočiti na pastoralne djelatnike i na sve vjernike. Ciljevi toga djelovanja su: pomoći da se živi susret s Bogom; doživjeti konkretno iskustvo bratstva (»područje istine i ljubavi, slobode, pravde i mira gdje svi nalaze razloge zbog kojih će se nastaviti nadati«); promicati nužno i ozbiljno uvođenje u kršćanstvo koje vodi prema poosobljenju vjerskoga iskustva te prema zajedničarskoj i crkvenoj pripadnosti; prihvatiti nova pitanja, nove nesigurnosti, želju za slavljenjem života i kršćanskim angažmanom; osobno i skupno praćenje; biti vidljivo i primjetljivo uporište: prostor religiozne socijalizacije i zajedničarsko uporište odraslih.
- Pozornost prema obitelji kao prirodnom mjestu odgoja. Nužno je usredotočiti svoju pozornost na kršćansku obitelj, »prirodno« mjesto odgoja djece. Obiteljsko svjedočenje i dosljednost obitelji od temeljne su važnosti za odgoj u vjeri unatoč činjenici da tradicionalni socijalizacijski djelatnici (obitelj, škola i sredstva društvenog priopćavanja) više nemaju ulogu koju su do danas imali. Usprkos svemu, ako je religiozno iskustvo vezano uz prenošenje »od oca na sina«, bit će nužno poraditi na bitnoj ulozi obitelji, a to je socijalizacija ili od-

goj djece, odnosno prenošenje vrednota, religioznih uvjerenja, načela društvenog ponašanja, valjanih i društveno poželjnih modela muškarca ili žene itd., te uključivanje odraslih članova obitelji u prenošenje vjerskog iskustva.

- Trajna formacija animatora i nova metoda. Valja poraditi na trajnoj formaciji kako bi se oblikovao animator koji će biti uvjereni vjernik s vlastitim stilom: naviknut kontaktirati sa svojim unutarnjim svijetom i pratiti »puteve prema nutarnjem svijetu« onih koje prati (priprava za hod osobnim životnim procesima); animator koji je sposoban biti blizak, slušati i usmjeravati »mali« broj osoba koje animira; s apsolutnim povjerenjem u zanimanje Boga za njegov pastoralni rad i za poziv svakog djeteta i mladog čovjeka na život; s unutarnjom slobodom da skrene sa »sigurnih puteva«: racionalna ispravnost formulacije vjere i moralnih zahtjeva, te da bude »prostor gdje ne postoje uvjeti« za nove pluralne uporišne prostore susreta i navještaja za djecu i mlade; usredotočen na olakšavanje življenja Božje ljubavi koja se očitovala u Isusu, više negoli netko tko potvrđuje točne i pripadne možda teoretske formulacije o Božjem postojanju ili nepostojanju; s razumljivim pripovjedačkim govorom koji obnavlja navjestiteljski stil Isusa iz Nazareta i izražava vjeru u kulturalno prihvatljivim i shvatljivim oblicima; sposoban raditi u ekipi (župa, slobodne aktivnosti, škola, dekanat, biskupija) i u mreži (s drugim zajednicama, organizacijama, crkvenim i društvenim programima) kako bi razborito rasporedio i usmjerio sredstva za ono što naviještamo: bolje je rasporediti!

Isplati se ustrajati u suvislosti planiranja i djelovanja od djetinjstva do od-

rasle dobi raspoložuci uporišnim crkvenim projektom, raznolikim razrađenim planovima i dobrim vertikalnim programiranjem koje se razvija u sljedeća tri smjera: slušati, poznavati i djelovati.⁷

Važna središta odgoja postupno se produbljuju kako bi se promaknuo širok proces poosobljenja i socijalizacije vjere, u opsežnom procesu učenja vjerničkog angažmana i otkrivanja vlastitoga života u kojemu je svatko pozvan živjeti svoj osobni poziv.⁸ Dolazi do značajne promjene metode: prelazi se od »puta« u »mrežu«. Govori se o spiralnim i otvorenim poosobljenim procesima s velikim naznačenim putevima koji vode prema vrlo različitim konkretnim ostvarenjima, s raznolikim odgojnim ponudama na temelju kojih se ostvaruju uvjeti za ponudu cjelovitih odgojnih puteva.

- Osobno poštenje i institucionalna dosljednost: naglašavamo važnost osobnog življenja onoga što se naviješta i nastojanja kako bi (verbalni i neverbalni) govor naših ustanova bio usklađen s onim što nastojimo prenositi: bezuvjetnu ljubav Boga koji nas je u Isusu Kri-

⁷ **Slušati**, jer ako nema slušanja stvara se površan plan (već smo spominjali sentimentalizam), odgovara na pitanje: »Što nekoga pokreće u toj dobi?« Pritom posebice mislimo na osjećaje ukorijenjene u osobnostima. **Poznavati** odgovara na pitanje: »Što osoba u toj dobi može razumjeti?« Uključuje spoznaje, pojmove i teme koji se mogu obrađivati u pojedinom životnom trenutku. Polazeći od poznavanja, možemo poraditi na izmjeni svoga djelovanja, kao što možemo i obogatiti svoje osjećaje. **Djelovati** odgovara na pitanje: »Što može učiniti neka osoba u toj dobi?« Taj vid uključuje sposobnosti i djelovanja koje djeca ili mladi mogu ostvariti.

⁸ Usp. A. DOMÈNECH, *Un proceso de evangelización en el mundo joven. Encuentro Diocesano de Animadores de Pastoral Juvenil*, Delegación Diocesana de Pastoral de Juventud, Arzobispado de Barcelona, 1999, str. 19-24.

stu učinio braćom. Isto tako valja nadodati da stil crkvenih osoba valja živjeti ne samo unutar kršćanske zajednice nego posebice u građanskom društvu općenito i konkretno u obitelji.

3.2. *Razrađen plan za traženje smisla života*

Riječ je o razrađenom planu specifičnog odgoja i obrazovanja usredotočenog na traženje smisla života za sve osobe koje dolaze u naše odgojne ustanove.

3.2.1. *Pravednost*

Često, primjećujući nedosljednost u ponašanju i u kriterijima osoba iz našeg okruženja, kažemo da postoji kriza smisla. Kad kao odgojitelji djece, adolescenata i mladih vrednujemo njihova stajališta, uočavamo da mnogima od njih nedostaje jasan odgojni prijedlog kako bi u svom životu stekli temeljna uporišta. Želimo istaći da je, neovisno o držanju prema vrednotama i transcendentnome, traženje smisla života zajednički prostor u kojemu susrećemo sve adolescente i mlade koji se nalaze u nekoj odgojnoj ustanovi te je to istovremeno i najvažnije što svatko treba učiniti kako bi bio sretan u životu.

Pedro González Blasco⁹ proučava postavljaju li mladi sebi životna pitanja o smislu postojanja, zlu, patnji i njenom značenju, nesreći, nasilju u svijetu. Ustanovio je da to čini ogromna većina i to često. Prijatelji su veliki pouzdanici, roditelji imaju također određenu važnost i u krajnjem su slučaju najutjecajniji. Istovremeno, slabo se savjetuju s profesorima i svećenicima čiji je utjecaj sličan utjecaju prijatelja.

Pred koju godinu poneko pitanje, čovjekov problem ili društvena okolnost bijahu prikladno područje za postavljanje religioznog pitanja i vjerničko planiranje živo-

ta ili jednostavno odgovarajuća prigoda za vođenje prema Bogu unutar društvene sveukupnosti i nacionalne organiziranosti. Današnja je situacija mnogo drugačija. Naša kultura, općenito promatrana, premda vrednuje osobu i ono što omogućuje njezinu izgradnju, ostvarenje i sreću, zakazuje kad je riječ o pripuštanju djelovanja evandolja.

Naš odgojni zadatak već neko vrijeme osjeća posljedice te društveno-kulturalne situacije u životu mladih. Tu situaciju tumačimo kao »znak vremena« i nastojimo ostvariti pastoralne ponude koje će našim naslovnici omogućiti da se pitaju o smislu života i da ga otkrivaju te se otvaraju religioznoj dimenziji.

Odgoj u traženju smisla života nije rubno pitanje u određivanju ciljeva odgojnih ustanova.¹⁰ To je njihov bitni dio. U vjerskim i laičkim centrima valja odgajati kako bi se živjelo sa smislom, s velikim ili malim, imanentnim ili transcendentnim, apsolutnim ili relativnim mislima vodiljama. Za život sa smislom i za otkrivanje da se isplati truditi biti sretan odgaja se nastojeći da iz unutarnjosti svake osobe proizađe sve ono što je u njoj skriveno. Taj proces je mnogo opsežniji od obrazovanja: odnosi se na otkrivanje pitanja o smislu vlastitoga života, stvarnosti koja nas okružuje, općenito gledane povijesti; obuhvaća sveukupnost djelovanja unutar i izvan odgojnih ustanova u kojima se neka osoba nalazi i u kojima odlučuje o sljedećim koracima usred životnog iskustva punog novosti i nepredvidivih situacija.

⁹ P. GONZÁLEZ BLASCO, »Socialización religiosa de los jóvenes«, u: *Informe Jóvenes 2000 y Religión*, Fundación Santa María, Madrid, 2004.

¹⁰ Usp. F. TORRALBA CASTELLÓ, *Explorar el sentido de la realidad*, Edebé, Barcelona, 2000, str. 160-178.

3.2.2. *Temelji toga razrađenog plana*

Odgojni odnos s djecom i mladima na početku ovog stoljeća potiče nas na to da ponudimo određeni, specifični i alternativni odgojni prijedlog. Posebno naglašava praćenje procesa pojedinačnog i zajedničkog sudjelovanja, povezanog s projektima djelatnosti, u spoznajama, služenju i u ponudi svih prijedloga neke ekipe koja iskustveno živi jedinstvo i zajedništvo. Temelji se na kontaktu s mladima tamo gdje ih susrećemo i u prilagodbi razrađenog plana, kako bi se dinamički prilagodili njegovu unutarnji mehanizmi te bi se tako moglo u potpunosti rasti usred okruženja smrti i razočaranja, ispraznosti i neposrednosti, zbrke ili relativizma.

Duboko smo uvjereni da postoji odgojni stil koji podupire naš prijedlog. Ovo su njegove glavne značajke: naše institucije neka budu prostor ponovnog pronalazjenja smisla, riječi, samopoštovanja, protagonizma, solidarnosti, ljubaznosti i bratskog odnosa, koje više polazu na osloboditeljske čine negoli na riječi i govor; neka odgojitelji pomažu promicanje stvaranja veza s transcendentnim bez krutog prozelitizma te se znaju boriti protiv kriterija efikasnosti, prestiža i indoktriniranja, prekidajući s kriterijima snage i moći; neka mladi budu poštivani u svojim osobnim procesima, jer se vjeruje u njihovu odgovornost u koracima na njihovom putu.

Temeljni elementi za uspjeh toga odgojnog stila su:

- Okruženje, kao izraz sveukupnosti odgojne ustanove. Založimo se za stvaranje odgojnog ozračja, za okruženje koje omogućuje praktično doživljavanje onoga što ovdje preporučujemo.
- Kvalitetni međusobni odnosi između članova odgojne zajednice. Kako bi se pripravljač, pratio i slijedio osobni hod, nužno je da u taj proces bude uključene

no blisko, čvrsto i postojano srce. To omogućuju pozitivni odnosi, pojedinačno prihvaćanje, izravan kontakt, duboko poznavanje, srdačan, osjećajan i kvalitetan pristup utemeljen na obostranom međusobnom poštivanju.

- Specifična ostvarenja pripremljena za napredovanje na razrađenom putu. Taj zacrtani put ukazuje na sposobnosti koje je moguće postići u svakom trenutku života. Svaka se sposobnost može primijeniti u različitim prigodama. Zato postoje odgovarajući trenuci za specifičnu i sustavnu obradu nekih pitanja.

3.2.3. *Ono što zamišljamo na obzoru*

Kad se započinje razrađen put, obično postoji neki cilj, završna točka, točka dolaska na obzoru. Pitajući se kamo vodi taj put, zamišljamo sljedeću sliku:

- Osobe sa životnim projektom, izrazom budućih mogućnosti koje su otkrivene u vlastitom životu, u sveopćenitosti života. To se događa zato što su djelovale i prakticirale stavove za susretanje svog usmjerenja koje se odnosi na zvanje, pobjeđujući fatalističko viđenje života i opredjeljujući se za autonomne procese; usmjerile su se prema budućnosti polazeći od odgovornog ponašanja u sadašnjosti; pokušale su nadići same sebe.
- Osobe otvorene prema »unutarnjosti«, duhovnosti, traženju, velikim životnim pitanjima (o podrijetlu života, o njegovoj vrijednosti, korisnosti i ciljevima). Osobe koje usred zajednice znaju dati precizan odgovor na temeljna pitanja o smislu života te izgrađuju suvislo i pokretačko viđenje postojanja koje se neprekidno razvija.
- Osobe u odnosu prema transcendentnome, sposobne shvatiti Božju vijest raspršenu u svijetu i spremne povezati iskustvo transcendencije s hodom Isusa iz Nazareta.

3.2.4. *Prijedlog u obliku razrađenog puta*

Naš prijedlog u obliku razrađenog puta želi, u vezi s obrađenom temom, pomoći i ponuditi mogućnosti za napredovanje i za pojašnjavanje praznine ili kaosa u kojima se mogu naći mlade osobe. Nastoji prije svega promicati otkrivanje značenja. Kako bi se to uspjelo, nije dovoljno imenovati pojedine vrednote. Potrebno je učiniti korak više. Odvažit ćemo se na ponudu razrađenog puta traženja smisla.

Predložimo put razrađen u tri dijela, što će pomoći poosobljenju dubokog pitanja o smislu života (*izrazi se, upitaj se, izaberi i odgovori*) i omogućiti da se otkrije *Božji spomen* u svakodnevnom životu.

• **Izrazi se**

Taj izričaj postavljamo na početak našega razrađenog plana jer smatramo neophodnim da djeca, mladi i odrasli rastu sposobni za očitovanje i izricanje riječima svojih potreba i želja, od onih najpovršnijih do onih najdubljih. Nijedna riječ nije beznačajna kad je nečiji izričaj. U našem kršćanskom poimanju života važno je izražavanje, jer potiče na poosobljenje religioznog iskustva i na osobnu odluku u vezi s prijedlozima i pozivima koji dolaze od Boga.

U tom trenutku razrađenog plana nastojimo pomoći da se razviju sposobnosti za otkrivanje, prepoznavanje, kritičku analizu i priopćavanje: otkrivanje kao sposobnost »imenovanja« vrednota, ponašanja, novih iskustava, želja; prepoznavanje kao sposobnost »razabiranja« potreba, težnji, stilova priopćavanja; kritičku analizu kao sposobnost »shvaćanja« onoga što se događa unutar i izvan samoga sebe; priopćavanje kao sposobnost osobnog »iskazivanja« i »formuliranja« osjećaja, čuvstava, doživljaja i motivacija.

• **Upitaj se**

Ovaj trenutak razrađenog plana polazi od izricanja potreba i želja koje postoje u nekoj osobi (kao što su npr. biološke, materijalne, čuvstvene, intelektualne, duhovne...) kako bi joj se pomoglo da prijeđe iz površnog ili površinskog poimanja prema dubljem proživljavanju vlastitih životnih iskustava. Željeli bismo da osoba naide na odgovore koji je vode prema novim pitanjima i pronalaženju rješenja. U našem odgojnom obzorju postoji scenarij u kojemu osobe, koje su protagonisti, traže i nalaze pitanja i odgovore.

Kako bi se nekoga raspoložilo za duhovno iskustvo i za vjeru, valja mu pomoći da se susretne s vlastitim ili tuđim iskustvima koja propituju normalnost svakodnevnog života i »jedino mišljenje« koje prenose sredstva priopćavanja. To je put za upoznavanje tragova onostranosti koji se skrivaju u svakodnevnom životu i koje će se prije ili kasnije moći prepoznati i imenovati. Pedagogija propitivanja i postavljanja pitanja očituje se kao izvrstan putnik koji vodi učenika prema susretu s istinom o samome sebi, drugima i Bogu.

U tom trenutku razrađenog puta nastojat ćemo pomoći mladima da razviju svoje sposobnosti za postavljanje pitanja, opažanje, upoznavanje, kritičku analizu i osobno vrednovanje. Postavljanje pitanja i opažanje kao sposobnost »uočavanja stvarnosti« takve kakva jest i vlastite uloge u njoj; upoznavanje kao sposobnost »shvaćanja« samoga sebe te kulturalnih i društvenih vrednota i protuvrednota; kritička analiza kao sposobnost »shvaćanja i vrednovanja« onoga što se događa u društvenom okruženju; vrednovanje samoga sebe kao sposobnost da se »samome sebi kaže istina« u vezi s vlastitim ostvarenjima i u slučajevima kad se ne nalazi odgovor na neko pitanje.

• Izaberi i odgovori

Podemo li do dna značenja postavljajna pitanja samome sebi, susrećemo se s više ili manje svjesnim traženjem smisla vlastitoga života. Zbog toga u našem razrađenom planu želimo pomoći isplanirati traženje i opredjeljenje za smisao života za svaku osobu. To planiramo kao prirodnu posljedicu za osobu koja se izražava i pita: to je osoba sposobna riječima izraziti svoje najdublje potrebe, želi otkriti mogućnost mnogih odgovora na raznim razinama dubine i pozvana je otkriti svoj vlastiti odgovor.

Nije dovoljno stvoriti plan važnosti nekog puta ili otkrivanja raznih puteva, među njima i kršćanskoga, koji postoje u životu i u okruženju u kojemu osobe žive. Spomenuta iskustva mogu u pojedinoj činjenici tražiti nešto više, čisto teoretski, od društveno-kulturalnog okruženja. Postavimo osobu u situaciju u kojoj će moći promatrati mnogostruke odgovore na svoje okruženje, stavimo na raspolaganje sredstva za opažanje onoga što nudi svako opredjeljenje za osobno ostvarenje te pozivajmo na slobodno i odlučno opredjeljenje za onaj životni put koji smatra najprikladnijim. Vrednote duhovnosti ukazuju na konkretni život. Naše kršćansko poimanje života obilježeno je vrednotama i protuvrednotama koje olakšavaju razabiranje i opredjeljivanje.

U tom trenutku razrađenog plana nastojimo pomoći da se razviju sposobnosti provjere, analize situacije, poznavanja i definiranja samoga sebe, stvaranja projekta i njegova izvođenja. Provjera kao što je sposobnost »razlikovanja« između životnih stilova i njihovih posljedica; kritička analiza kao sposobnost »shvaćanja i vrednovanja« onoga što se događa u osobnom i društvenom okruženju; poznavanje i definiranje samoga sebe kao sposobnost »osobnog na-

stojanja« za usvajanje slobodno prihvaćenih i izraženih vrednota; stvaranje projekta i njegovo izvođenje kao sposobnost svakodnevnog »praktične primjene« rezultata vlastitog razabiranja.

Osoba koja izražava ono što traži, koja se pita i koja razlikuje između raznih osjećaja, može opisati izvor iz kojega proizlazi kršćanski osjećaj života; može biti sposobna otkriti da, ako vjernici žive na jedan određen način, to nije zbog toga što imaju određeni karakter ili etički voluntarizam, nego zato što prepoznaju Božju prisutnost u svome životu i u kulturi i shvaćaju kako je tu prisutnost živio Isus iz Nazareta.

U tri trenutka razrađenog plana nudimo sredstva za uočavanje Božjih novosti u društvu za koje se čini da ih skriva ili ih omalovažava. To su sredstva koja odrasli ili djeca mogu shvatiti kao Božju radosnu vijest, upravo stoga što povezuju svoja korjenita životna iskustva, sredstva koja se pozitivno prihvaćaju, iako dolaze izvana. »*Gospodine, kome da idemo? Ti imaš riječi života vječnoga*« (Iv 6,68).

Slušanje Božjih novosti uključuje proces koji ide od transcendentnog osjećaja života, koji se prepoznaje kao želja za Apolutnim i Beskrajnim u dubokim iskustvima našega života (sreća, ljubav, sloboda, pravda...), sve do prepoznavanja te transcencije kao otajstva Boga, koje je objavljeno u osobi Isusa Krista. Stoga u našem razrađenom putu pomažemo pri poosobljavanju određenih vrednota takozvane pedagogije prvoga koraka, što više od poboljšanja humane kvalitete vlastitoga života otvara vrata transcendentnosti. Nadalje, polazeći od pozitivnih i negativnih iskustava, pomažemo da se tu transcendentnost poistovjeti s Bogom koji se očitovao u Isusovoj osobi, predstavljajući biblijskoga Boga i otajstvo Krista polazeći od objašnjenja koja pokreću ljudski život.

3.3. *Razrađeni plan unutarjosti i duhovnost*

Sve to uključuje i razrađeni plan specifične formacije unutarjosti i duhovnosti svih osoba koje posjećuju naše odgojne ustanove.¹¹

psihičke i duhovne dimenzije osobe, izgradnju jedinstva s drugima, s prirodom i s Apsolutnim. Nastoji pomoći nadilaženju površnosti života koji se, funkcionirajući normalno u promijenjenim okolnostima, više zanima za količinu, sigurnost i nepo-

Riječ duhovno odnosi se na sveopća ljudska <i>prava</i> povezana sa životom	Vjersko pravo odnosi se na slobodu prihvaćanja određene metafizičke razine (u vjerovanju, ponašanju i kultu)
Vjerska prava se odnose na ljudska opredjeljenja na odgojnom području	Duhovna prava se odnose na urođene ljudske sposobnosti
Duhovna prava se odnose na poticanje i razvoj ljudske osjetne sposobnosti	Vjerska prava povezana su s kulturom i specifičnost su određenoga stanovništva

- **Objašnjenje**

Povelja o pravima djece, koju su Ujedinjeni narodi donijeli 1989. godine, govori posebice o vjerskim i duhovnim pravima djece, pojašnjavajući da riječi *vjersko i duhovno* nisu istoznačnice.

To razlikovanje izričaja te utvrđivanje duhovnih i vjerskih prava¹² svake osobe naglašava odgojnu važnost teme i specifično područje obaju prava.

Vjerski odgoj (uvjerenja, motivacije i praksa) odvija se u zajednici vjernika i nalazi svoju temeljnu podršku u obitelji i/ili školi, a temeljni mu je zahtjev sloboda opredjeljenja. Svakom je djetetu neophodno potreban duhovni odgoj i svaka ga odgojna ustanova mora nužno uključiti kao zahtjev za cjelovitim odgojem djece i mladih koji je pohađaju.

- **Odgoj unutarjosti i duhovnosti**

Kako bi se zaštitila i promaknula duhovna prava, potrebno je odgajati za unutarjost, koja se ne svodi na obično učenje tehnika samopromatranja. Ciljevi odgoja unutarjosti jesu pomoći ujedinjenju fizičke,

srednost, nego za kakvoću, slobodu kretanja, proizvoljnost, povjerljivost i polagane procese koji nastaju u ljudskom srcu a tipični su za unutarjost. Njegova provjera je razborita i duboka izvanjskost.

Neka od područja takvoga djelovanja su otvorenost za transcendenciju, ponovno oživljavanje nade, iskustvo zajedništva i solidarna skrb za pravdu. Dimenzije unutarjosti koje je važno odgajati u iskustvenom obliku jesu: pretežne vrednote pomoću kojih osoba uočava i raspoznaje stvarnost; unutarnja snaga koja dinamizira naše ini-

¹¹ Usp. J. OTÓN, *Educar la interioridad*, u: »Sal Terrae« 91(2003), 5-17; X. MELLONI, *Accesos a la interioridad*, u: »Sal Terrae« 91(2003), 45-56; E. ANDRÉS, *Los jóvenes ante el silencio y la meditación*, u: »Propuestas de Pastoral de Juventud« 6(2005), 11-24; E. ANDRÉS, *En camino hacia el interior con los jóvenes*, u: »Misión Joven« 45(2005) 336-337, 8-19; J. L. PÉREZ ALVAREZ, »Interioridad y pastoral«, u: *La Interioridad: un paradigma emergente*, PPC (2004), 69-86.

¹² Usp. J. BRADFORD, *Els drets espirituals i religiosos a la Convenció de 1989*, u: »Catalunya Christiana« 14. 11. 1996, str. 20-21; R. GASOL, *La enseñanza religiosa escolar*, Edebé, Barcelona 1997, str. 16-17.

cijative i daje nam temeljne razloge za život; razvijena i otvorena osjetljivost za drugotnost, sreću, bol, nasilje, mir, oskudicu; vrednovanje života kao darivanje i poštivanje onoga koji dolazi izvana.

To se može učiniti radeći na sljedećim bitnim sadržajima: tjelesni rad, za ujedinjenje tijela s unutarnjom dimenzijom osobe; emocionalno integriranje, za samospoznaju i otkrivanje individualnosti drugoga; otvaranje prema onostranosti, kako bi se pomoglo u postavljanju temeljnih pitanja ljudskog postojanja.

Većina religija promatra čovjekovu unutarnost kao prostor dijaloga s Apsolutnim. Odgoj za unutarnost stoga uključuje njegovanje duhovne dimenzije osobe. U religioznom smislu, odgajati za duhovnost znači odgajati za traženje i susret s Drugim, u kojemu susrećemo i ponovno dobivamo svoj vlastiti identitet.

- **Odgojni trenuci procesa**

- *Odgoj za iznenađenje i pitanje*: znači odgajati mogućnost za redovito ili snažno divljenje. Glavni scenariji za taj odgoj jesu: otvaranje za prirodnost (kontemplacija, ljepota, misterij, pripadnost kozmosu, što izaziva divljenje, želju za znanjem, aktivnu odgovornost) i otvorenost za onostranost (otkrivanje izvanjskih poziva kako bi ih se pounutarnjilo, otvarajući se za proces pitanja i traženja koji ide dalje od onoga neposrednoga).
- *Odgoj za zadovoljno i iskreno življenje*: to je odgoj za mogućnost življenja vlastitih, uobičajenih ili dubokih iskustava zadovoljstva. Glavni scenariji za taj odgoj su, prije svega: život svjestan svakodnevnoga, tj. svakodnevna pozornost na izvanjsko i unutarnje konkretno, bilježenje dojmova, misli i nadahnuća kao oblik pounutarnjenja vlastitih doživljaja kako se ne bi izgubili zbog

pretjeranog unošenja. Učenje življenja svijesti o tjelesnosti: disanje, pokret, obični svakodnevni postupci, kao oblik budne pozornosti i povezivanja sa sveukupnošću, kao oblik pounutarnjenja djelovanja. Jednako tako povrat iščekivanja: unutarnje iskustvo koje nas potiče da se borimo za promjenu i napredak u raznim životnim situacijama, na osobnoj i društvenoj razini, budući da je najvažnije iščekivanje – susresti smisao u osobnom i društvenom postojanju. Aktivna ljubav ima dvije komplementarne dimenzije: transcendenciju i iščekivanje. To su unutarnji dinamizam vrednota i čuvstva.

- *Odgoj za unutarnji mir*: to znači odgajati mogućnost stjecanja normalnog ili posebno dubokog osjećaja unutarnjeg mira. Kako bi se to postiglo, neophodno je omogućiti izranjanje onoga što izlazi iz unutarnjosti i usmjeriti taj psihički materijal kako bi se njegove mogućnosti iskoristile bez izobličenja svjetsnoga života. Glavni scenariji za taj odgoj jesu: *skrb za unutarnost na pojedinačnom području* kako bi se upoznalo samoga sebe, nadilazeći neposredne nagona i otkrivajući odnose s najdubljim željama i težnjama osobe, pomoću *dijaloga s nesvjesnim*. Nesvjesni impulsi javljaju se u snovima, u situacijama pomanjkanja kontrole, javljaju se u napadima srdžbe, tjeskobe, oduševljenja, žalosti. U svjesnom se životu pojavljuju u raznim oblicima (duševni potresi, kompleksi, blokade, inhibicije, somatizacije). *Upravljanje negativnostima*: mržnja, srdžba, zlovolja, krivnja, zavist, agresivnost, zloba, tamna strana ljudske duše, unutarnji nemir. *Kreativni potencijal*, istraživanje vlastite nutrine kako bi se otkrila sredstva potrebna za izgradnju života, razvoj intuicija, nadahnuća,

novosti, ideja, sposobnosti, osjećaja radi izgradnje boljega svijeta. Za postizanje svega toga potrebno je zaštititi dnevne prostore i vremena za šutnju i unutarnje traženje, za kontemplaciju i analizu stvarnosti. Na drugi je način nemoguće ući u kontakt i razumjeti ono najdublje u sebi.

- *Odgoj za odnose s drugima*: to znači odgajati zato da se na normalan ili širok način bude svjestan odnosa s drugima, s ljudskim bićima i stvarima. Glavni scenariji za taj odgoj jesu: *međuljudski odnosi*, *iskustvo zajedništva* i *solidarni angažman za pravdu*.

Riječ je prije svega o ulaženju u vlastitu unutarnost kako bi se poboljšali odnosi s drugima. Pritom se uči kako se decentrirati. Ujedno se uči i življenje drugotnosti kao oblika osobne i društvene onostranosti, nadilaženja zatvorenog i egoističnog ponašanja, prihvaćanja vlastite odgovornosti prema životu i drugima. Neka područja unutarnjega rada o kojima je potrebno voditi računa: rad na *projekcijama* (u međusobnim odnosima automatski ponavljamo sheme ponašanja koje su nastale u događajima iz naše prošlosti); rad na *po-unutarnjenju* – potrebno je identificirati vlastite projekcije koje kvare odnose te ih razbistriti); *etička dimenzija* (etički angažman zahtijeva povezanost s vlastitom nu-

trinom). Iz svjesne unutarnjosti moguć je kontakt s drugima, sa stvaranjem; *interkulturalni dijalog* (u multikulturalnom, multi-etničkom svijetu, kako bi se stupilo u dijalog s onima koji drugačije gledaju na ljudsko biće, na svijet i na Apsolutnoga).

Kao drugo, iskustvo zajedništva je zajedničarsko iskustvo koje se rađa iz unutarnjosti i oblikuje sve ljudske, čuvstvene i religiozne dimenzije. Zajedništvo kao plod i izvor unutarnjosti. Poticaj nesebičnog zalaganja, komunikacije, sudjelovanja s bližnjima i drugim građanima, među vjernicima. Sredstvo za nadilaženje individualističke i rascjepkane kulture.

Konačno, solidaran angažman za pravdu. Aktivna solidarnost kao dubok izričaj unutarnjosti, gdje se osoba očituje obdarena osjećajem, otvorena je za onostranost, osjeća potrebu za suobličenjem s okruženjem, usmjerena prema bliženju kao prema »ti« u slobodi, sposobna učiniti od bilo kojega sredstva izričaj svoga unutarnjeg svijeta; solidarnost, izraz milosrđa, izraz unutarnjosti angažmana za pravdu, izraz srca koje je dirnuto patnjom i nepravdom; solidarnost i unutarnjost, pomagala za prihvaćanje temeljnih etičkih opredjeljenja, a to su: poštivanje života, nadilaženje nasilja, vlasništvo koje vodi računa o društvenoj dimenziji, tolerancija, nediskriminiranje niti iskorištavanje na društvenom i spolnom području.